

Blinder, Alan S., 2022. *A Monetary and Fiscal History of the United States, 1961–2021*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Stephanopoulos, George, 2024. *The Situation Room: The Inside Story of Presidents in Crisis*. New York & Boston: Grand Central Publishing.

Anmälan av Benny Carlson

Alla som är intresserade av amerikansk ekonomisk politik och säkerhetspolitik, ekonomer och statsvetare likaväl som bildad allmänhet, har genom ett sammanträffande fått möjlighet att tränga parallellt in i dessa ämnesområden från 1961 och fram till våra dagar. Det handlar om två volymer, skrivna av "politiska insiders". Alan Blinder, professor i nationalekonomi vid Princeton University, tidigare vice ordförande i Federal Reserves styrelse och medlem av Bill Clintons Council of Economic Advisers, har skrivit USA:s penning- och finanspolitiska historia och George Stephanopoulos, journalist vid ABC och tidigare rådgivare åt Clinton i policy- och strategifrågor, har öppnat dörren till det "Situation Room" i vilket världspolitikens stora avgöranden planerats, hanterats och utvärderats. Böckerna är visserligen till sitt ämnesinnehåll väsensskilda men samtidigt besläktade genom att de båda behandlar amerikanska administrationers agerande från John F. Kennedy till Joe Biden.

Titeln på Alan Blinders bok, *A Monetary and Fiscal History of the United States, 1961–1921*, ska ses som en fortsättning på Milton Friedmans och Anna Schwartz' *A Monetary History of the United States, 1867–1960* från 1963, ett verk som haft stort inflytande på den amerikanska stabiliseringspolitiska debatten. Blinder har emellertid lagt till "fiscal" (finanspolitiska) i sin titel. Han är nämligen till skillnad från Friedman inte monetarist utan keynesian och etiketterar sig själv politiskt (s. 3) som "center-left Democrat".

Blinders historieskrivning är inträngande och ofta spännande, en bladvärdare på 432 sidor. Den har fått lovord av såväl Bill Clinton som Ben Bernanke. Det är omöjligt att i en recension ge rättvisa åt dess rika innehåll men låt mig ändå nödtorftigt återge några episoder och trender.

Blinder inleder med John F. Kennedys "nya ekonomi". Kennedy omgav sig med framstående keynesianska ekonomer så som Kenneth Arrow, Paul Samuelson, Robert Solow och James Tobin, alla sedermera nobelpristagare i ekonomi.

Hans plan på skattesänkning drevs efter hans död igenom av Lyndon Johnson 1964 och utgjorde med Blinders ord (s. 10) "the first deliberate and avowedly Keynesian fiscal policy action ever undertaken by the U.S. government". Arbetslösheten föll och inflationen låg stilla tills den fick fart genom utgifterna för Vietnamkriget. När Fed-ordföranden William McChesney Martin ville ta bort "punschskålen" blev Lyndon Johnson så arg att han frågade sin justitieminister om han kunde avskeda Martin. Det kunde han inte.

Johnsons skattehöjning 1968 kom för sent för att bromsa inflationen. Det sågs som ett bakslag för keynesianismen och intresset försköts mot penningpolitiken. Monetarismen bröt igenom, baserad på Milton Friedmans uppfattning att inflation bara kan uppstå genom en ökning av penningmängden. A. W. Phillips svarade för ett annat teoretiskt genombrott när han 1958 upptäckte sin berömda kurva "in much the same way that Alexander Fleming had discovered penicillin thirty years earlier – serendipitously" (s. 57).

Richard Nixon lyckades med hjälp av Fed-chefen Arthur Burns i samband med sin återvalskampanj 1972 åstadkomma en politisk konjunkturcykel. Det året tredubblades BNP-tillväxten genom finans- och penningpolitiska stimulanser. För att hålla inflationen stången införde Nixon, för första och hittills enda gången i fredstid, löne- och priskontroller. Efter valet accelererade inflationen och Burns tvingades trampa på räntebromsen. Blinders dom över Burns är hård: han offrade centralbankens självständighet och lyckades inte kontrollera den inflation han släppt lös.

1970-talet fortsatte med prischocker på livsmedel och olja med åtföljande stagflation. Enligt Milton Friedman kunde en relativ prisförändring (en utbudschock) inte leda till inflation om den inte åtföljdes av expansion av penningmängden. Ett synsätt Blinder betecknar som naiv eller rent av ideologisk monetarism.

En annan chock kom med teorin om rationella förväntningar. Blinder (s. 103): "Academic economists were madly in love with rational expectations, barely recognizing that the term really meant 'model consistent' expectations, no matter how silly the model was." Denna teoretiska revolution avsatte få spår på det praktiska planet (s. 95): "Actual policymakers in central banks had the good sense to (mostly) ignore it." Enligt teorin kunde bara oförutsedda penningpolitiska åtgärder få effekt. När Fed:s Paul Volcker, av Blinder (s. 125) betecknad "the Babe Ruth of central banking", liksom Margaret Thatcher i Storbritannien i början av 1980-talet knäckte inflationen genom åtstramningspolitik kom denna knappast som blixtrått från klar himmel.

Ronald Reagan omsatte i handling den utbudspolitiska idén (byggd på Laffer-kurvan) att stora skattesänkningar kan öka tillväxten samtidigt som skatteintäkterna ökar och budgetunderskotten minskar. Följden blev emellertid kraftigt ökade budgetunderskott som för lång tid framåt hamnade i centrum för den ekonomiskpolitiska debatten. Demokrater och republikaner var ense

om att underskotten måste ner men där tog enigheten slut. Demokraterna ville minska försvarsanslagen och behålla övriga anslag, republikanerna ville tvärtom. George Bush senior var oroad över budgetunderskotten varför han gick med på att höja vissa skatter, vilket bidrog till att han förlorade valet 1992.

Den stora börskraschen 1987 blåste över sedan Alan Greenspan (i Walter Bagehots anda) gjort klart att Fed skulle uppträda som "lender of last resort". Det blev början på Greenspans långa och framgångsrika tid (1987–2006) som Fed-chef och ekonomiskpolitisk guru.

Bill Clinton lanserade ett program för att minska budgetunderskotten som ett program för att skapa jobb – och lyckades! Räntorna föll och den amerikanska jobbskaparmaskinen gick på högvarv. En antikeynesiansk idé slog rot: minskade budgetunderskott ökar den ekonomiska tillväxten.

Tidigare presidenter hade försökt koordinera Fed:s penningpolitik med finanspolitiken eller kritiserat Fed-chefen för att inte samarbeta. Clinton däremot visade stor respekt för Fed och Greenspan. Denne förstod tidigare än alla andra att den nya informationstekniken skulle öka produktiviteten och att hög tillväxt och låg arbetslöshet därför inte behövde sätta fart på inflationen. Fed avvaktade med räntehöjningar och 1990-talet blev en period med god tillväxt. Tron på den nya teknikens välsignelser gick emellertid överstyr och ledde till IT-kraschen vid millennieskiftet.

George Bush junior återupplivade Laffers utbudstanke att skattesänkningar finansierar sig själva genom ökad tillväxt. Nu inleddes en period av tillväxt utan jobbskapande. Fed hade därmed goda skäl att hålla låga räntor. En bubbla blåstes emellertid upp på fastighetsmarknaden. Fed ställdes inför samma fråga som flera gånger tidigare, bland annat inför den stora börskraschen 1929: ska man höja räntan för att punktera en tillgångsbubbla även om ekonomin i övrigt inte är överhettad? Blinder tror att det hade behövts så kraftiga räntehöjningar för att minska trycket i bubblan att luften kunde ha gått ur hela ekonomin.

Om finanskrisen och den stora recessionen har mycket skrivits, bland annat tidigare av Blinder själv. Nu gick finansens (Treasury) Hank Paulson och Fed:s Ben Bernanke hand i hand till kongressen för att skrämman ledamöterna att anta ett väldigt program, TARP (Troubled Asset Relief Program). Republikanerna i representanthuset blev rädda först när deras obstruktion fick börserna på fall. Blinder betecknar (s. 278–279) TARP som "among the most successful but least understood economic policy innovations in our nation's history". Fed å sin sida serverade en "alfabetsoppa" av olika program.

När Barack Obama flyttade in i Vita huset fann de republikanska politiker som blundat för Bush juniors stora budgetunderskott att Obamas underskott utgjorde ett hot mot välstånd och moral. Inflationen höll sig, trots Feds expansiva penningpolitik, på mattan. Den ekonomiska expansionen 2009–2019 blev den längsta i USA:s historia. Den var emellertid annorlunda än expansionen på 1990-talet. Produktiviteten ökade inte varför sysselsättningen men inte

BNP ökade kraftigt. Penningpolitiken uppvisade inga stora skiften under Fed-cheferna Ben Bernanke (2006–2014), Janet Yellen (2014–2018) och Jerome Powell (2018–).

Med Donald Trump i Vita huset kom idén om självfinansierande skattesänkningar åter i ropet. Tillväxten förblev dock densamma som åren dessförinnan. Före valet 2016 hade Trump förklarat att Yellen borde skämmas för att hon höll räntorna så låga. Två år senare, sedan Fed höjt räntan, förklarade han att Powell och Fed blivit galna.

Så kom covidén. USA:s BNP föll 10 procent på ett kvartal (våren 2020) och arbetslösheten steg till 15 procent. Snabba och kraftfulla motåtgärder sattes in. Räntan låg redan nära noll men Fed lovade öppna kreditkranarna så mycket som krävdes (Bagehot på steroider enligt en journalist) och kongressen godkände i slutet av mars ett program, CARES (Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security), om 2,2 biljoner (en biljon = tusen miljarder) dollar, motsvarande 10 procent av BNP eller halva den federala budgeten. Joe Biden drev våren 2021 igenom ett ungefär lika stort program, ARP (American Rescue Plan), och hösten samma år ett nytt jätteprogram, "Build Back Better". De finanspolitiska insatserna under Trump och Biden kunde därmed summeras till 6 biljoner dollar.

Blinder sammanfattar balansakten mellan finans- och penningpolitik som så att Johnsons skattesänkning 1964 höjde finanspolitikens anseende medan densammes skattehöjning 1968 kom för sent och sänkte anseendet. Därefter dominerade Nixon såväl finans- som penningpolitiken. Med Volcker vid Fed-rodret hamnade finanspolitiken i bakvattnet. Den dök upp igen när det visade sig att Reagans skattesänkning fick stor effekt på efterfrågan. Den figurerade i bakvänd form under Clinton med minskat budgetunderskott i kombination med ökad sysselsättning. De goda tiderna bestod ovanligt länge genom att Greenspan trots kraftigt minskad arbetslöshet förde en lätt penningpolitik. Hans chansning (baserad på en intuitiv tro på produktivitetsökning) lyckades och han fick en position som återigen satte penningpolitiken i högsätet. Under finanskrisen gick finans- och penningpolitiken hand i hand. Obama hade, sedan demokraterna tappat kontrollen över representanthuset i mellanårsvalet 2010, svårt att få något igenom kongressen och penningpolitiken blev "the only game in town". Det ändrades när Trump 2017 drev igenom sin skattesänkning. När coronaviruset slog till gick all ekonomisk politik upp i stabsläge. "No one worried then about whether monetary or fiscal policy should sit in the first chair" (s. 378).

Keynesianismens anseende har i stora drag följt finanspolitikens. Blinder summerar (s. 383):

Defining Keynesian policy as belief in using fiscal policy to influence aggregate demand, I would classify American presidents into

three baskets. Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Carter, Obama, and Biden were all basically Keynesians, both in principle and in practice. Reagan, Bush II, and Trump shunned the Keynesian label but acted Keynesian in practice. The only fiscal episodes that can be characterized as truly anti-Keynesian occurred under Bush I and Clinton, when the policy focus was squarely on reducing the deficit no matter what.

Centralbankens självständighet nådde en bottennotering under Nixon och Burns men (åter)upprättades under Carter och Volcker och har därefter varit obestridd. Trump rasade visserligen mot Powell men denne lät sig inte skrämmas.

Över till George Stephanopoulos. Alla som brukar titta på CNN torde vara bekanta med Wolf Blitzer och "The Situation Room". Mindre bekant är det "Situation Room" eller politiska "nervcenter" som inrättades i Vita husets källare under president Kennedy 1961. Nu har de kriser som amerikanska administrationer haft på sitt bord i mer än 60 år blivit belysta från insidan tack vare Stephanopoulos drygt 350-sidiga volym om *The Situation Room: The Inside Story of Presidents in Crisis*. Stephanopoulos bygger på egna erfarenheter, tillgänglig litteratur och inte minst intervjuer med åtskilliga av rummets nyckelaktörer, allt från kändisar som Anthony Blinken, John Bolton, Anthony Fauci, Robert Gates, Henry Kissinger, Leon Panetta och Condolezza Rice till dussintals mindre kända men inte mindre betydelsefulla namn.

Situationsrummet – på svenska bör det kanske heta krisrummet – hade föregångare: William McKinley, Franklin Roosevelt och Dwight Eisenhower hade iscensatt liknande arrangemang under spansk-amerikanska kriget, andra världskriget och kalla kriget. Men det var Kennedy som efter fiaskot vid Grisbukten på Kuba lät inrätta ett permanent krisrum. Det skulle, med Stephanopoulos ord (s. 21), bemannas med mångkunniga personer: "A good Sit Room officer must be focused, intelligent, judicious, apolitical, a fast reader, a critical thinker and cool under pressure." Dessa personer fick snabbt sitt eldprov: Kubakrisen 1962.

Nästa president, Lyndon Johnson, fick Vietnamkriget och sexdagarskriget 1967 på halsen. Medan Kennedy sällan var i situationsrummet var Johnson där ideligen. "The pace was hectic and the room the heartbeat of the Johnson administration ..." (s. 49). Richard Nixon däremot skydde rummet och satte nästan aldrig sin fot där, inte ens i samband med oktoberkriget 1973. Då hade Watergate-skandalen briserat och Nixon var mestadels (liksom Brezjnev på den ryska sidan) berusad och handlingsförlamad. I hans ställe var utrikesminister Henry Kissinger rummets herre.

Den värsta krisen under Gerald Ford gällde den kambodjanska arméns kidnappning av besättningen på fraktfartyget *Mayaguez* i maj 1975, strax efter

Saigons fall. Kissinger argumenterade för bombning av Phnom Penh men ett amerikanskt krigsfartyg lyckades befria besättningen och krisen blåste över. Jimmy Carters stora huvudvärk var de omkring 60 amerikaner som togs som gisslan i Teheran 1979. Den räddningsplan som utarbetades fick utrikesminister Cyrus Vance att avgå. Planen – Desert One – blev som bekant ett fiasko och en viktig lärdom för framtida liknande planer.

När John Hinckley 1981 sköt Ronald Reagan blev det stor dramatik i krisrummet. Utrikesminister Alexander Haig förklarade i strid med den konstitutionella rangordningen att "As of now I am in control here in the White House, pending the return of the vice president" (s. 121). När Reagan var på benen igen tillbringade han mycket tid i krisrummet. Stephanopoulos förklarar de olika presidenternas beteende med att Johnson var kontrollfreak och Nixon paranoid medan Reagan kände sig bekväm i varje rum han gick in i. Under Reagan gjorde datorerna sitt intåg i rummet. Det gjorde även Oliver North med känt resultat (Iran-Contras-affären).

Under George Bush senior gick krisrummet "like a well-oiled machine" (s. 166), vilket demonstrerades under Gulfkriget 1991. Under Bill Clinton rådde dödläge mellan olika läger om hur kriget i Bosnien skulle hanteras. Så kom 11 september 2001. George Bush junior läste sagor för barn i Florida när de två planen kraschade in i World Trade Center. All personal beordrades att lämna Vita huset som var ett av Al Qaida-terroristernas mål men de som tjänstgjorde i krisrummet vägrade lämna sina poster. En lista med deras socialförsäkringsnummer gjordes upp, den så kallade dödslistan, för att klagöra vilka kroppar man skulle leta efter. United Airlines Flight 93 kraschade emellertid som bekant inte i Washington utan på ett fält i Pennsylvania.

Den mest dramatiska episoden i krisrummet under Barack Obamas tid var när ett specialförband gjorde en nattlig räd mot ett hus i Abbottabad i Pakistan och dödade Usama bin Ladin. Råden hade förberetts minutiöst utifrån erfarenheterna av den misslyckade råden i Teheran 32 år tidigare. Bilden av Obama och hans team i rummet har, som det heter, blivit ikonisk.

Under Donald Trump var det inte presidenten som hanterade kriser utan presidenten var själv en kris som måste hanteras. Trump var inte intresserad av information från krisrummet. Han ville hellre ha utskriften av de nyhetstexter som rullar på skärmens botten vid TV-kanalernas nyhetssändningar. John Bolton vittnar (s. 278) om mötena i rummet: "He [Trump] had no idea what the issues were. He never learned anything."

Biden trivdes till skillnad från Trump i krisrummet. Han hanterade sina stora utrikespolitiska utmaningar mindre bra – uttåget från Afghanistan 2021 – och mycket bra – förberedelserna i form av informationsspridning och alliansbygge inför Putins invasion av Ukraina året därpå. Hösten 2023 renoverades rummet och blev ett "digitally advanced, ergonomically designed, smartly configured complex" (s. 319). Då finns krisrummet i presidentens privata mobiltelefon.

Stephanopoulos historik innehåller uppenbarligen mycket information som tidigare varit förborgad. Hur mycket som är nytt och hur mycket som är tidigare känt är dock inte lätt eller ens intressant för en outsider att bedöma. Hans redogörelse är under alla förhållanden en nyttig sammanfattning av de kriser USA haft att hantera under 60 år och spännande i och med detaljeringsnivån med presidenter, ministrar och övriga i händelsernas centrum ofta ordagrant citerade.

Dupuy, Alex, 2024. *Haiti Since 1804: Critical Perspectives on Class, Power, and Gender*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Reviewed by Mats Lundahl

Haiti since 1804, by the Haitian-American sociologist Alex Dupuy at Wesleyan University, is a slim volume of some 160 pages, covering Haiti's entire history as a sovereign nation. Its four essays in different ways focus on 'the theme of class, power and gender and their interrelations and effects in Haiti in the context of its position and function in the capitalist world economy since 1804' (p. 1). The essays all stand on their own but putting them in relation to each other greatly increases the understanding of Dupuy's message.

The first essay, 'Indemnity, Debt, and Development: A Reprise', serves the useful purpose of exposing and exploding one of the most long-lived and toughest myths about Haitian history: that the main cause of Haiti's failure to develop economically and socially is the indemnity of 150 million francs that was forced upon Haiti by France in 1825 for the perceived damage to French property owners during the wars of liberation 1791–1803 as a *sine qua non* for French recognition of Haiti as a sovereign nation. The harsh indemnity clearly inflicted damage on the Haitian economy. It was so harsh that in the end, in 1838, it had to be lowered to 60 million plus interest payments of 30 million to French banks on loans taken to pay the first instalment on it. Taken together, these sums became known as 'the double debt'.

The most common story is that the double debt set back Haiti's development all the way up to 1947. This was the assumption when, in 2003, President